

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

=====000=====

TÁC ĐỘNG CỦA QUÁ TRÌNH ĐÔ THỊ HÓA
ĐẾN NHÀ Ở CỦA NGƯỜI TÀY XÃ NGHĨA ĐÔ,
HUYỆN BẢO YÊN, TỈNH LÀO CAI

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
CHUYÊN NGÀNH: VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ
MÃ SỐ: 608

Sinh viên thực hiện : Hoàng Thị Thúy Quỳnh

Lớp : VHDT 15A

Giảng viên hướng dẫn: Th.s Nông Anh Nga

Hà Nội - 2013

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian nghiên cứu về người Tày và tìm hiểu về sự tác động của quá trình đô thị hóa đến kiến trúc nhà ở truyền thống của người Tày xã Nghĩa Đô, ngoài sự cố gắng và nỗ lực của bản thân, em đã nhận được rất nhiều sự giúp đỡ của các thầy cô giáo chuyên ngành cũng như cán bộ Văn hóa địa phương, em đã hoàn thành bài khóa luận với đề tài: “*Tác động của quá trình đô thị hóa đến nhà ở của người Tày xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai*”.

Qua đó em xin trân trọng cảm ơn khoa Văn hóa Dân tộc thiểu số, trường Đại học Văn hóa Hà Nội đã tạo điều kiện cho em thực hiện bài nghiên cứu này. Đặc biệt, em xin được gửi lời cảm ơn sâu sắc tới **Thạc sĩ Nông Anh Nga** người đã tận tình chỉ bảo và trực tiếp hướng dẫn em trong suốt quá trình thực hiện đề tài. Cảm ơn phòng Di sản Văn hóa – Sở Văn hóa, Thể thao & Du lịch tỉnh Lào Cai và các đơn vị của phòng Văn hóa huyện Bảo Yên đã cung cấp tài liệu phục vụ cho đề tài. Đồng thời, em xin gửi lời cảm ơn tới cán bộ UBND và bà con nhân dân xã Nghĩa Đô huyện Bảo Yên tỉnh Lào Cai đã nhiệt tình cung cấp những thông tin và nhiều tài liệu quý báu cho bài nghiên cứu.

Trong thời gian nghiên cứu, đề tài em đã cố gắng thu thập và xử lý tài liệu để phục vụ cho bài viết. Song do thời gian có hạn, bài khóa luận sẽ không tránh khỏi những thiếu sót, em rất mong nhận được sự đóng góp ý kiến để bài khóa luận được hoàn chỉnh hơn.

Em xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, tháng 5 năm 2013

Sinh viên thực hiện

Hoàng Thị Thúy Quỳnh

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	5
2. Mục đích nghiên cứu.....	6
3. Lịch sử nghiên cứu.....	7
4. Phương pháp nghiên cứu.....	8
5. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	8
6. Đóng góp của đề tài.....	9
7. Bố cục của đề tài	9
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI TÀY Ở XÃ NGHĨA ĐÔ.....	6
1.1. Điều kiện tự nhiên, xã hội, địa bàn cư trú	10
1.1.1. Điều kiện tự nhiên.....	10
1.1.2. Xã hội.....	13
1.2. Nguồn gốc lịch sử, dân số và tình hình phân bố.....	15
1.3. Đời sống kinh tế, mưu sinh.....	18
1.3.1. Canh tác nông nghiệp.....	18
1.3.2. Chăn nuôi	19
1.3.3. Nghề thủ công truyền thống.....	20
1.3.4. Trao đổi mua bán	22
1.3.5. Nghề rừng - hình thức chiếm đoạt tự nhiên	23
1.4. Xã hội truyền thống của người Tày ở Nghĩa Đô	25
1.4.1. Gia đình.....	25
1.4.2. Dòng họ	26
1.4.3. Quan hệ trong cộng đồng làng bản	27
1.5. Đặc điểm văn hóa tộc người.....	28
1.5.1. Đặc điểm văn hóa vật chất.....	28
1.5.2. Đặc điểm văn hóa tinh thần.....	30

Chương 2. BIẾN ĐỔI NHÀ Ở CỦA NGƯỜI TÀY XÃ NGHĨA ĐÔ.....	35
2.1. Các khái niệm công cụ liên quan	35
2.2. Kết quả quá trình đô thị hóa ở Nghĩa Đô	37
2.3. Nhà ở truyền thống của người Tày ở Nghĩa Đô	38
2.3.1. Kiểu loại	38
2.3.2. Kiến trúc, khuôn viên.....	42
2.3.3. Bố trí mặt bằng sinh hoạt	46
2.4. Biến đổi về nhà ở của người Tày xã Nghĩa Đô hiện nay	55
2.4.1. Về hình thái cư trú.....	55
2.4.2. Sự biến đổi từ nhà sàn sang nhà đất.....	56
2.4.3. Sự biến đổi của các đơn nguyên kiến trúc trong tổng thể kiến trúc nhà truyền thống	58
2.4.4. Sự biến đổi mặt bằng sinh hoạt và không gian sống của mỗi ngôi nhà hiện đại	63
2.4.5. Sự khác biệt về kiến trúc nhà ở giữa khu trung tâm và các thôn bản khác trong xã.....	65
2.4.6. Sự biến đổi của các nghi lễ, kiêng kỵ	66
2.5. Nguyên nhân dẫn đến sự biến đổi	68
Chương 3. ĐÔ THỊ HÓA VỚI BẢO TỒN VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI TÀY XÃ NGHĨA ĐÔ	74
3.1. Đô thị hóa với bảo tồn văn hóa truyền thống của người Tày xã Nghĩa Đô	74
3.2. Đô thị hóa với xây dựng nông thôn mới ở Nghĩa Đô	77
3.3. Một số giải pháp và khuyến nghị.....	80
3.3.1. Giải pháp	80
3.3.2. Khuyến nghị.....	85
KẾT LUẬN	90
TÀI LIỆU THAM KHẢO	92
PHỤ LỤC	94

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai, gồm 5 dân tộc anh em cùng sinh sống như: Kinh, Tày, Nùng, Dao, Phù Lá. Mỗi dân tộc có một bản sắc riêng tạo cho nền văn hóa Việt Nam thêm đa dạng và phong phú. Người Tày là một trong những dân tộc vốn có bề dày về văn hóa truyền thống trong gia đình như: tang ma; cưới xin; lễ hội; tập quán làm nhà; sinh đẻ và nuôi dạy con cái... trở thành những giá trị văn hóa in sâu trong nếp sống lâu đời của người dân. Người Tày còn được biết đến qua những làn điệu Then, với những nghi lễ cầu cúng thiêng liêng.

Trong thời đại công nghiệp hóa, hiện đại hóa ngày nay kéo theo đó là hiện tượng đô thị hóa thì đất nước ta đang trên đà phát triển và đi lên, tình hình này không chỉ xảy ra ở các đô thị, thành phố lớn mà nó đã lan tới các vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc thiểu số. Nằm trong cơn bão hội nhập cộng với các chính sách đầu tư khuyến khích của nhà nước nên xã Nghĩa Đô đã có những bước tiến mới trong phát triển kinh tế - xã hội, những năm gần đây xã đã có một diện mạo hoàn toàn mới, khang trang hơn, đầy đủ hơn do tác động của đô thị hóa mang lại. Đó là một tín hiệu tích cực, hứa hẹn một đất nước XHCN có nền kinh tế - văn hóa phát triển toàn diện. Song, bên cạnh những tích cực mà đô thị hóa mang lại thì cũng có một số điểm hạn chế cần được khắc phục trên địa bàn cả nước nói chung và vùng dân tộc thiểu số như xã Nghĩa Đô nói riêng.

Dưới tác động của hàng loạt các dự án phát triển (dự án 134, 135, 136, 661...) cùng với mục tiêu được áp dụng từ bên ngoài vào, trong hơn 10 năm qua, một quá trình đô thị hóa đã và đang diễn ra ở khu trung tâm xã Nghĩa Đô mà sản phẩm trực tiếp của nó là hình thành nên một khu trung tâm, hoặc có thể coi là một thị tứ của khu vực ba xã miền núi vùng cao. Quá trình đô thị

hóa này diễn ra chưa đủ mạnh đến mức biến nơi đây thành một thị trấn, hoặc một thành phố nhỏ, mà mới chỉ dừng lại ở chỗ hình thành một thị tứ, nơi chúng ta thấy hiện hữu tính đô thị được thể hiện ở cấu trúc không gian, hệ thống cơ sở hạ tầng, các hoạt động sinh kế, cấu trúc và quy mô dân cư, v.v. Đô thị hóa tác động đến mọi mặt từ kinh tế đến xã hội, môi trường của xã Nghĩa Đô nhưng kiến trúc nhà ở và không gian sinh hoạt của người Tày nơi đây vẫn chịu sự ảnh hưởng mạnh mẽ nhất. Có thể nói, ở xã Nghĩa Đô hiện nay là nơi cuối cùng sót lại những ngôi nhà sàn cổ của người Tày. Và người bản địa ở Nghĩa Đô vẫn giữ nguyên được cách làm nhà độc đáo không pha trộn với bất cứ đâu. Nhà sàn của người Tày xã Nghĩa Đô chứa đựng nhiều nét văn hóa độc đáo nhưng do sự tác động của đô thị hóa nên kiến trúc và không gian nhà ở truyền thống của người Tày Nghĩa Đô đã có những sự thay đổi tương đối nhanh và rõ rệt.

Là người con được sinh ra, lớn lên tại vùng đất Bảo Yên và hiện tại là một sinh viên đang học tập tại khoa Văn hóa dân tộc thiểu số. Người viết muốn nghiên cứu để thấy rõ hơn những đổi thay cũng như những thành tựu đô thị hóa đã mang lại cho quê hương mình, từ đó rút ra những bài học kinh nghiệm nhằm góp một phần nhỏ sức mình vào sự phát triển của vùng quê ấy. Để tìm hiểu sâu hơn và quá trình tác động ấy nên em đã chọn đề tài “*Tác động của quá trình đô thị hóa đến nhà ở của người Tày ở xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai*” làm đề tài khóa luận nhằm củng cố kiến thức và tìm hiểu thêm về quá trình đô thị hóa cũng như tác động của nó tới sự phát triển kinh tế - xã hội.

2. Mục đích nghiên cứu

Làm rõ thực trạng của đô thị hóa tại xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai. Đặc biệt là tác động của nó tới kiến trúc nhà ở và không gian sống của người Tày ở Nghĩa Đô, những tích cực và hạn chế mà nó đem lại.

Nghiên cứu, tìm hiểu về quá trình tác động của đô thị hóa lên văn hóa truyền thống nói chung, và kiến trúc nhà ở nói riêng để có thể đưa ra được những giải pháp nhằm bảo tồn được tốt hơn các loại hình văn hóa truyền thống của người Tày...

Tạo cơ sở khoa học và cung cấp tư liệu cho các nhà quản lý và hoạch định chính sách các cấp tham khảo để bổ sung, hoàn thiện cũng như đổi mới các chủ trương chính sách của nhà nước để phát triển kinh tế, ổn định nâng cao đời sống văn hóa ở vùng dân tộc thiểu số. Góp phần đẩy mạnh và nâng cao hiệu quả của công cuộc di dời dân cư – phát triển kinh tế trong đô thị hóa giúp đồng bào xã Nghĩa Đô nhanh chóng tạo dựng cơ sở hạ tầng, vươn lên làm giàu chính đáng, ổn định đời sống.

Đồng thời, trên cơ sở những tác động của đô thị hóa, bài khóa luận xin đưa ra một số giải pháp nhằm chỉ ra mặt tích cực của nó và phát huy tập quán văn hóa, mưu sinh truyền thống cũng như nhằm khai thác thế mạnh của địa phương để làm sao vừa thực hiện đô thị hóa hiệu quả vừa gìn giữ được bản sắc văn hóa dân tộc, đó là những cách rất thực tế để phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội bền vững cho đồng bào, phù hợp với chủ trương của Nhà nước *“xây dựng đất nước có nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc”*.

3. Lịch sử nghiên cứu

Người Tày và văn hóa Tày là một đề tài đã được rất nhiều người quan tâm nghiên cứu, được thể hiện qua rất nhiều các công trình nghiên cứu đã hoàn thành, các ấn phẩm đã xuất bản như: cuốn *“Phong tục tập quán dân tộc Tày ở Việt Nam”* do Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc biên soạn, cuốn kỷ yếu *“Đô thị hóa, phát triển nông thôn và những tác động đến môi trường khu vực miền núi phía Bắc Việt Nam”*, cuốn *“Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)”* do viện Khoa học xã hội (1978) phát hành. Cuốn *“Dân số và tiến trình đô thị hóa động thái phát triển và triển vọng”* của tác giả Trần Cao

Son do Nhà xuất bản KHXH (1995) phát hành. Hay cuốn “*Văn hóa làng xã trước thách thức của đô thị hóa*” của tác giả Tôn Nữ Quỳnh Trân do Nhà xuất bản Trẻ (1999) phát hành, v.v. Các công trình nghiên cứu đã đề cập khá đầy đủ các vốn văn hóa của người Tày nói chung. Đó là các đặc điểm về hoạt động kinh tế, các nghề thủ công và nghề đặc sản của người Tày; những nét chính về làng bản, đồ ăn, thức uống, nhà ở, quần áo; các sinh hoạt văn hóa tinh thần và tập quán người, tri thức xã hội của người Tày.

Tuy nhiên, hiện nay có rất ít hoặc thậm chí chưa có đề tài nào đi sâu vào nghiên cứu tác động của đô thị hóa đến kiến trúc nhà ở truyền thống của người Tày ở Nghĩa Đô mà chỉ nghiên cứu chung quá trình, tình hình đô thị hóa tới một khu dân cư hoặc một vùng lãnh thổ. Do vậy, đề tài “*Tác động của quá trình đô thị hóa đến nhà ở của người Tày xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai*” là một đề tài mới mẻ khi tìm hiểu về đời sống kinh tế - văn hóa của người dân nơi đây.

4. Phương pháp nghiên cứu

Đề tài nghiên cứu được dựa trên phương pháp điền dã dân tộc học: quan sát, phỏng vấn và thu thập tài liệu, xử lý tài liệu và tổng hợp phân tích định chính nguồn gốc tư liệu đã xuất bản.

Đọc và thu thập rất nhiều tài liệu khác như các cuốn sách viết về người Tày hay là đọc tham khảo các bài nghiên cứu khoa học, khóa luận, luận văn tiến sĩ của một số người đi trước.

5. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Phạm vi nghiên cứu của đề tài: Cộng đồng người Tày và kiến trúc nhà ở của người Tày xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai.

Đối tượng nghiên cứu: Tác động của quá trình đô thị hóa đến kiến trúc và không gian nhà truyền thống.

6. Đóng góp của đề tài

Bài khóa luận là một đóng góp nhỏ bổ sung cho nguồn tài liệu về văn hóa người nói chung và vốn tài liệu về văn hóa của đồng bào người Tày ở xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai nói riêng. Đặc biệt, bài khóa luận là một nguồn tài liệu bổ ích cho tác động của đô thị hóa đến đời sống văn hóa của đồng bào Tày ở Nghĩa Đô.

Bài khóa luận cũng xin là nguồn tài liệu nhỏ bổ sung cho vốn tài liệu ở địa phương xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai trong vấn đề tìm ra một số giải pháp nhằm phát triển kinh tế, nâng cao đời sống – xã hội trong đô thị hóa góp phần làm cho đời sống của đồng bào từng bước đi lên.

7. Bố cục của đề tài

Ngoài phần mở đầu và kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, nội dung bài khóa luận làm 3 chương:

Chương 1: Khái quát về người Tày ở xã Nghĩa Đô

Chương 2: Biến đổi nhà ở của người Tày xã Nghĩa Đô

Chương 3: Đô thị hóa với bảo tồn văn hóa truyền thống của người Tày ở Nghĩa Đô

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bế Viết Đăng (chủ nhiệm dự án) *Các dân tộc Tày Nùng ở Việt Nam*, In tại Xí nghiệp khảo sát – Bộ Xây dựng (1992).
2. Bùi Văn Tịnh (và các tác giả) *Các tộc người ở Tây Bắc Việt Nam*, Ban dân tộc Tây Bắc (1975).
3. Đề án xây dựng nông thôn mới xã Nghĩa Đô, huyện Bảo Yên, tỉnh Lào Cai giai đoạn 2011 – 2012 và định hướng đến năm 2020.
4. *Đô thị hóa, phát triển nông thôn và những tác động đến môi trường khu vực miền núi Phía Bắc Việt Nam* (kí yếu) (2007).
5. Lê Thanh Sang. *Đô thị hóa và cấu trúc đô thị hóa Việt Nam trước sau đổi mới 1979 – 1999*, Nhà xuất bản KHXH (2008).
6. Lê Xuân Bá. Tài liệu chuyên đề *Hiện tượng di dân lên thành phố: Nhận định và đề xuất chính sách* (2009).
7. *Lịch sử Đảng bộ xã Nghĩa Đô*. Ban chấp hành Đảng bộ xã Nghĩa Đô (2009).
8. Mạc Đường. *Đô thị hóa và vấn đề đô thị hóa*, Nhà xuất bản Trẻ TP.HCM (2002).
9. Nghệ nhân Ma Thanh Sợi sưu tầm và biên soạn bản thảo “*Truyền thống văn hoá của người Tày ở Nghĩa Đô*”.
10. Ngô Đức Thịnh. *Trang phục cổ truyền các dân tộc Việt Nam*, Nhà xuất bản Hà Nội, (1994).
11. Nguyễn Bình Giang. *Tác động xã hội vùng của các khu công nghiệp ở Việt Nam*, Nhà xuất bản KHXH (2012).
12. Nguyễn Hùng Mạnh, bài tham luận hội thảo quốc tế Việt Nam học lần thứ 4: “*Di cư và đô thị hóa trong bối cảnh hội nhập và phát triển bền vững*” Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh Lào Cai (2011).

13. Nông Thị Hải Vân. *Tác động của đô thị hóa đối với lao động việc làm ở nông thôn ngoại thành Hà Nội* (luận án tiến sĩ kinh tế) (2012).
14. Tôn Nữ Quỳnh Trân. *Văn hóa làng xã trước sự thách thức của đô thị hóa tại thành phố HCM*, Nhà xuất bản Trẻ (1999).
15. Trần Bình. *Tập quán mưu sinh của các dân tộc thiểu số vùng Đông Bắc Việt Nam*, Nhà xuất bản Phương Đông, TP HCM, (2005).
16. Trần Hữu Sơn (chủ nhiệm đề tài) "*xây dựng cuốn sách các dân tộc tỉnh Lào Cai*" của Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh Lào Cai (2009 – 2011).
17. Trần Hữu Sơn, *Xây dựng đời sống văn hóa vùng cao*, Nhà xuất bản Văn hóa Dân tộc, HN (2007).
18. Trần Văn Bính (chủ biên) *Văn hóa trong quá trình đô thị hóa ở nước ta hiện nay*, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, HN (1998).
19. *Từ điển Tiếng Việt*, Nhà xuất bản Đà Nẵng (2007).
20. Viện Dân tộc học. *Những biến đổi về kinh tế – văn hóa các tỉnh miền núi phía Bắc*, Nhà xuất bản KHXH, HN (1996).